

bűnügyi filmet forgatott 1940-ben Radványi Géza – ez igaz. De amikor a film végén, 1939. szeptember első napjaiban a hatalmas óceánjáró kiköt Európában, földrészünkön már lángol Lengyelország, földjén menetel, pusztít és hódít Hitler Németországnak mindenre elszánt hadserege. Az utasok elhagyják a hajót, ki erre, ki arra. Búcsúznak egymástól a héttagú jazzband tagjai, svéd, amerikai, német, olasz, francia, magyar muzsikások. Indulnak haza: ki erre, ki arra. Eddig együtt, közös harmóniában muzsikáltak, most külön-külön keresik hazájukat a háború szabdalta Európában. Megállapodnak: ha egyszer vége lesz a háborúnak, akkor a békekötés napja után egy hónappal, pontban déli 12 órakor találkoznak Velencében, a „Márkus-templom előtt”.

A film utolsó pillanata: az égő szemű ifjú karmester, Gábor Miklós belenéz a kamerába – a korabeli mozinézők szemébe! –, muzsikustársaitól búcsúzik, a kortárs (és mai?) magyaroknak mondja: *Ha vége lesz a háborúnak, találkozunk.*

Nem tudom, mire gondoltak, miben hittek, miben reménykedtek a nézők 1941. március 19-én, a film bemutató előadásán.

Magyarországon ezen a napon (még) béke volt. 1941. április 2-án Teleki Pál miniszterelnök öngyilkosságot követett el.

1941. április 11-én Magyarország *belépett* a háborúba.

Akkor hazánkban sokan megértették: *Európa nem válaszolt.*

1939 decemberének valamelyik utolsó napján a Gellért Szállóban vidáman és elégedetten Planta teát kortyolgatnak a „háziasszonyok”, Jávor Pál *szívvel-lélekkel* játszik, Szeleczy Zita *csicsereg* a Nemzeti Színház színpadán, Hóman Bálint sorozatban esküvőkön tanúskodik, Márai Sándor készül szülővárosába, az újra magyar Kassára repülni, Simor Erzszi sanzonokat énekel a Magyar Színház karácsonyi revüjében...

1940. január 1. Keresztrejtvény, vízszintes 1., függőleges 12.: a Képes Krónika újévi jókívánsága. Megfejtés: *Minden magyarnak boldog újévet, sok szerencsét és jó egészséget.*

Az idő tájt abban bízunk, azt reméltük: *Európa válaszol.* Aztán Európa újra elfelejtett válaszolni Magyarországnak.

GÖMÖRI GYÖRGY

Egy vers, ami tetszett Szabó Zoltánnak

Ötvenhatban, amikor a sors szeszélye folytán az első magyar menekült diákcsoporttal Bécsből Londonba repültem, majd utána Oxfordba vittek, hogy ott folytassam egyetemi tanulmányaimat, legközelebbi barátom András Sándor volt, együtt helyeztek el bennünket fél évig egy vendégszerető oxfordi családnál. Egy derék kvéker házaspárnál, Rowntree-éknál laktunk, osztottunk meg egy szobát, és persze rengeteget beszélgettünk, főként irodalomról. Jóllehet egykorúak voltunk (ő csak pár nappal volt öregebb nálam), és politikai véleményünk egyezett, mindketten részt vettünk a forradalomban, az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság megbízásából együtt léptük át az osztrák határt, esztétikailag voltak köztünk különbségek. Én a forradalom után egy ideig valamiféle messianisztikus nemzeti romantika kódéba bódulva írtam néhány olyan verset, mint az utóbbi időben gyakran idézett „Aki még hisz, az így könyörög...”, míg András sokkal lakonikusabban és ironikusabban

foglalmazta meg gondolatait az azóta elhíresült ASAK (*András Sándor Autonóm Köztársaság*) versében. A régi emigránsok közül mindketten Szabó Zoltánt és részben Cs. Szabó Lászlót tartottuk követésre méltó mesterünknek; ami a legpolgárabb emigránst, Márait illeti, őt anakronisztikus stílművésznek könyveltük el. Szabó Zoltán kezdettől fogva pártolta a fiatalokat, s amíg ő szerkesztette a rövid életű londoni Magyar Szó című lapot, András gyakran járt fel az angol fővárosba, amit Max Hayward, kiváló russzicista mentorunk és közös barátunk kicsit rosszalott, mert úgy gondolta, ha egyszer már Oxfordban vagyunk, inkább készüljünk a disszertációnkra, mintsem magyar újságot írjunk. Miután a többi menekült magyarral együtt 1957 májusában mi is letettük az egyetemi tanulásra képesítő alapvizsgát, András a Brasenoseba, én pedig a „legpolitikusabb” oxfordi kollégiumba, a St. Antony’s-ba kerültem, de továbbra is gyakran találkoztunk, néha együtt utaztunk fel

GÖMÖRI GYÖRGY (1934) London

Londonba, s szálltunk meg egy-egy éjszakára hol Hayward, hol Zoltán barátainál.

Itt kell megjegyeznem, hogy a Londonban újraindított Irodalmi Újság belső konfliktusaiban mi, az „oxfordi fiatalok” általában Szabó Zoltán pártját fogtuk másokkal, például a színes történeteivel sziporkázó Faludy Györggyel szemben, aki Recsk után hajthatatlan „antikommunista” álláspontot foglalt el több politikai kérdésben, Szabó Zoltán viszont a magyar helyzet felmérése alapján és a magyar nemzeti sajátosságok mentén próbált igazodni a világpolitikában is. Mivel Lengyelországban jelentős enyhülést jelentett Władysław Gomułka reformprogramja, egy-két évig mi is a szocialista „revizionizmusban” reménykedtünk, ami belülről változtatná meg a merev egypártrendszer – ez nem vonatkozott Kádár Magyarországra, ahol a megtorlás 1958–59-ben érte el tetőpontját. Ami a világpolitikai helyzetet illeti, az igazából csak évekkel később, a kubai válság után stabilizálódott, amikor megkezdődött a „békés koegzisztencia” korszaka.

Mindez csak bevezető ahhoz a versemhez, amit saját forradalmi romantikus korszakom vége felé ír-

tam, s ami meg is jelent akkoriban a londoni Irodalmi Újságban, és benne volt első, Angliában kiadott *Virág-bizonyosság* című 1958-as kötetemben. A vers címe *Tűz és fagy* – szimbolikáját aligha kell magyaráznom a mai olvasónak: elutasítja a náciizmust éppúgy, mint a szovjet parancsuralmi álszocializmust. Azok kedvéért, akik szeretnek áthallások után nyomozni versekben, megmondhatom, hogy a befejező almamag-hasonlat („Hiszek tebenned / silány jövőnk, hisz / minékünk rothad / az almamag”) bizonyos fokig áthallás József Attila egy dialektikus sorából: „csak ami nincs, annak van bokra / csak ami lesz, az a virág, / ami van, széthull darabokra” (*Eszmélet*).

Ezt a verset megmutattam Szabó Zoltánnak, aki először kicsit szabadkozott: ő nem ért igazán a versekhez. (Ez nem volt egészen igaz, de elmondta, hogy a Valóság szerkesztőjeként nem ismerte föl a különleges tehetséget a fiatal Weöres Sándorban.) Zoltán – aki ritkán dicsért verseket, különösen tőlünk, fiataloktól – kétszer is elolvasta a verset, aztán így szólt: „Gyurka, esztétikailag nem tudom értékelni, de politikailag a vers tökéletes, egyetértek.”

PÉNTEK IMRE (1942) Zalaegerszeg

PÉNTEK IMRE

Az újkori klasszicitás meggyőző érvényessége

Pogány Gábor Benő szobrászművész albuma Szolnokról

Vannak elmaradt találkozások. Amik azért hiányoznak az embernek. 2015. augusztus 26-án szerettem volna jelen lenni Fehérváron, a Romkert kapujánál, ahol Aba-Novák Vilmos egészalakos szobrát avatták fel. Eszembe jutott a sok hadakozás a francia–magyar kapcsolatok pannója kapcsán, Supka Magdolna háborgása, amikor kiderült: a tervezett időben, 2001. augusztus 20-án mégsem lesz látható a festmény a múzeum Csók István termében. Sőt, évtizedekig letakart állapotban „őrízte” a múltat az akkori kurzus kultúrpolitikája következményeként. És tizenöt évvel később szobrot avattunk a kárhozatos művésznak. Elégtételt szolgáltatva neki. A szobrot csak később láttam, Pogány Gábor Benő alkotását. Sajnáltam, hogy akkor nem tudtam megszorítani a kezét. Csak három évvel később találkoztam vele a kápolnyásnyéki Halász-kastély kertjében, ahol kiállításának utolsó darabjait szedte össze.

Végtelen öröm volt megismerni a kiváló szobrászt, akinek Széchenyi-szobra emeli a kastélykert kollekciónak színvonalát. Mit is mondhattam volna neki? Szobrai itt-ott láttam, de nem ismertem igazán. És akkor – mint egy varázsütésre – előkerült vaskos albuma. *Felmenők* címmel. Az élet ajándéka volt, mindenképpen. Ennek ellenére, csak jóval később vettem elő. Talán féltem a kihívástól. S lapozgattam, ismerkedtem az alkotóval. Egy karakteres életmű mutatta a maga arculatát. Más és más fénytörésben. Helyzetben. Aktualitásban. Egy izgalmas plasztikai világ tárult elém.

Realizmus és figuralitás a posztmodern idején? De mielőtt ebbe belemennénk, van nekünk egy kiváló kalauzunk a kortárs magyar szobrászat tekintetében, Wehner Tiboré, *Modern magyar szobrászat, 1945–2010* címmel. Nos, a jeles művészettörténész e kötetben lévő tanulmányában a klasszicis-